

Reacties op het kerncurriculum

Te veel religiekunde

De rationale van een kerncurriculum religie en levensbeschouwing (zie pagina 17) beoogt de fundamenteën te leveren waarop een curriculum kan worden gebouwd. In mijn bijdrage zal ik, Ger van der Heijden, kritiek leveren op deze rationale, omdat deze naar mijn idee onvoldoende ingaat op bepaalde godsdienstpedagogische elementen. De rationale propageert niet meer te zijn dan een "(minimale) basis", maar kritische lezing toont volgens mij iets anders.

De rationale kent een duidelijke basis vanuit de religiewetenschappen. Vanuit dit kerncurriculum kunnen, zoals gesteld wordt, "de drie bouwstenen gebundeld worden binnen (een deel) van een zelfstandig vak of in andere vakken worden geïntegreerd (aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer of kunstzinnige vorming)". Daarnaast geldt dat "leraren en scholen het curriculum binnen de eigen schoolidentiteit en de eigen pedagogische visie een plek geven. Ook kunnen zij accenten daaraan toevoegen, zoals (persoons)vorming." Bovenstaande vervult mij met wantrouwen over deze rationale. Positioneren als zelfstandig vak of integratie binnen een ander vak kan conflicteren met hoe en met welke inhoud het vak momenteel op school wordt gegeven.¹ Binnen scholen zijn vaak discussies over de urentabel. De introductie van een nieuw vak gaat altijd ten koste van een ander vak. Het is onverstandig om met een verplicht curriculum de discussie aan te gaan.

Liever een vak over de vraag "Wie ben ik werkelijk?"

Ik leg mijn kaarten open. Ik ben niet gelukkig met deze rationale om de reden dat ik binnen het vak levensbeschouwing op de katholieke school waar ik lesgeef, het onderdeel (persoons)vorming het meest belangrijke vind. Dat houdt voor mij in dat het aspect *learning about* wel een onderdeel is in de vorming, maar ook vanuit die vorming gestalte moet krijgen. Dit betekent in eerste instantie dat de mens, de leerling, de gave en opgave heeft om het mysterie van het eigen bestaan te erkennen en zichzelf *im Frage* moet stellen. Dat hij antwoord leert geven op de vraag "Wie ben ik werkelijk?"²

Dit is een totaal andere benadering dan uitgaan vanuit de "grondstelling dat leerlingen kennis over religie en levensbeschouwing nodig hebben voor hun eigen ontwikkeling... tot dialoogvaardige burgers en van daaruit met... anderen in dialoog kunnen gaan". Dit lijkt meer op burgerschapsvorming dan wat ik voorsta wat het vak zou moeten inhouden. Het belangrijkste in het vak is voor mij het narratieve aspect, het eigen verhaal van de leerling, en

1 In mijn bijdrage ga ik niet in op de introductie van een vak religie en levensbeschouwing op bijvoorbeeld openbare scholen .

2 Roebben, B. (2016). *Inclusieve godsdienstpedagogiek*. Leuven/Den Haag: Acco.

de verhalen van anderen, als basis voor de ontwikkeling van de leerling. Levensbeschouwing is een plaats waar in en met vol vertrouwen antwoorden kunnen worden uitgetoetst op de eerdergenoemde vraag “Wie ben ik werkelijk?”.

Kortom: ik vind in de rationale te weinig aanknopingspunten voor de theologie, de hermeneutiek en (godsdienst)pedagogiek. De rationale blijft voor mij nog steeds (veel) te veel ‘religiekunde’.

Tien punten om mee te beginnen

In mijn reactie geef ik, Guido Versteegh, docent levensbeschouwing op een katholieke school, tien feedbackpunten. Later wil ik die uitwerken in een artikel.

- In het voorstel staan erg veel kerndoelen voor een 1-uursvak. Een deel van de kerndoelen zou expliciet geformuleerd kunnen worden als doelen die bij meerdere vakken aan bod kunnen komen en/of geschikt zijn voor vakoverstijgende samenwerking.
- Het vak steunt op veel disciplines. Dat kan (nieuwe) onduidelijkheden veroorzaken. Het gevaar voor een eenzijdige blik op religie en levensbeschouwing blijft aanwezig, omdat wetenschappelijke benaderingen religie en levensbeschouwing van buitenaf bekijken en niet vanuit de existentiële dimensie. Bovendien is er geen canon van onbetwiste wetenschappelijke kennis over religie en levensbeschouwing.
- Het begrijpen van de eigen aard van religie komt in het concept curriculum in de verdrinking als religie vooral van buitenaf bekeken wordt en niet vanuit de existentiële vragen van de leerling zelf. Docenten levensbeschouwing moeten vage, onbewezen claims over religieuze vorming laten varen en bij het theoretisch onderbouwen van het schoolvak aansluiten bij hedendaagse opvattingen over persoonsontwikkeling en burgerschap.
- Het vak religie en levensbeschouwing gaat op een zaakvak lijken. De levensbeschouwelijke optiek kan mijns inziens behouden blijven wanneer die geïntegreerd wordt in de vakdidactiek en de onderwijskundige visies van scholen. Onderwijsvernieuwing en afstemming met andere vakken vereist ook dat men bij religie en levensbeschouwing dezelfde onderwijskundige taal leert spreken en dezelfde onderwijskundige inzichten gebruikt om lessenreeksen te ontwerpen en te evalueren. Ik doel bijvoorbeeld op: activerende didactiek, doorlopende leerlijnen, vakspecifieke denkvaardigheden, hogere denkvaardigheden, taxonomie van leerdoelen.
- Het kerncurriculum biedt een alternatief waarbij via het leren van denkvaardigheden cognitieve en affectieve aspecten van het leren op elkaar betrokken kunnen worden. De hele persoon kan betrokken worden bij het leren van vormingsdoelen die passen bij burgerschap in een democratisch land. In een geseculariseerde samenleving kan het doel van een vak als (religie en) levensbeschouwing alleen rationalisering en humanisering zijn (Chris Hermans en Thom Geurts).

- De vormingsdoelen moeten geherformuleerd worden, omdat de doelen van opvoeding en onderwijs veranderd zijn in de samenleving. Daarmee is de pedagogische taak van de school ook veranderd. Chris Hermans spreekt van “Positieve vorming”. Mondigheid, gespreksvaardigheid, *life skills* en andere nieuwe 21ste-eeuwse vaardigheden komen in de plaats van gehoorzaamheid, volgzzaamheid en vaststaande kennis.
- Wat mij opvalt, is het ontbreken van filosofie. Nu is filosofie op sommige scholen een apart vak. Misschien dat het daarom niet aan bod komt in deze discussie. Filosofie kan een ingang bieden tot het gebied van religie en levensbeschouwing en helpen de existentiële beleving van leerlingen een plaats te geven. Vele nieuwe methoden doen dit expliciet en met succes, zoals *Wijs Worden* en *Wegen naar wijsheid*. Ook voor het domein ethiek, dat nu in het kerncurriculum ontbreekt, is (praktische) filosofie onontbeerlijk. Ethiek vind ik niet terug in het kerncurriculum!
- Er zit een ethisch probleem in het kerncurriculum: je kunt van leerlingen niet eisen dat ze een samenhangend waardesysteem ontwikkelen. Misschien dat een enkeling dat bereikt, maar dat kan geen leerdoel zijn dat van alle leerlingen gevraagd en getoetst wordt. Daarom hoort dat – in deze formulering – niet in een curriculum.
- De pedagogische situatie is eerst veranderd doordat er in de vroege jeugd van leerlingen geen sprake meer is van religieuze socialisatie, waardoor het nodig werd om de aandacht te vestigen op de mogelijkheid van levensbeschouwelijk leren denken (via bijvoorbeeld levensvragen). De leraar wordt door de leerling niet meer als een vanzelfsprekende opvoedkundige autoriteit gezien. Daar komt bij dat de leraar voor de leerling ook geen levensbeschouwelijke autoriteit meer is.
- Tot slot is er nog een juridisch probleem dat volgens mij niet aan de orde is geweest, namelijk het feit dat er juridisch helemaal geen vak levensbeschouwing, laat staan godsdienst/levensbeschouwing bestaat. Op de diploma’s staat altijd docent godsdienst!

Fundamentele ruimte voor persoonsvorming

In mijn reactie geef ik, Raaf Cornelisse, docent op een protestants-christelijk categoriaal gymnasium, een wezenlijk aandachtspunt en daarna specifieke feedback.

In de rationale wordt persoonsvorming een accent genoemd van het kerncurriculum. Daar wordt mee bedoeld dat dit accent “binnen de eigen schoolidentiteit en de eigen pedagogische visie een plek” kan krijgen. Dit is een fundamenteel punt. Persoonsvorming is volgens mij geen accent dat eventueel door een school kan worden gelegd, maar een belangrijk onderdeel van het kerncurriculum. Helaas ontbreekt dat nu. Dit vind ik geen goede keuze. Ik pleit er dan ook voor om hier meer ruimte voor te nemen, als een domein naast de andere drie. Nu is het nogal theoretisch en afstandelijk, met soms een toepassing in de attitudes. Maar dat is niet zoals het vak volgens mij nu wordt gegeven. Door persoonsvorming niet op te nemen in de domeinen, verliest het vak zijn bestaansreden en wordt het vak – in mijn ogen helaas – een neutraal en enkel kennisgericht vak.

Domein 1: eigenheid en diversiteit

- Het gaat erom dat leerlingen het fenomeen religie kennen in al haar verschijningsvormen. Doel 1 (wereldreligies) en doel 3 (andere vormen van religie), vallen voor mij daar binnen.
- Doel 4 bevat veel subdoelen en zou opgedeeld kunnen worden in meer van elkaar te onderscheiden doelen. Het lijkt vooral te gaan om levensbeschouwing en religie in de praktijk van het dagelijks leven van mensen en in de praktijk van de samenleving.
- Bij de vaardigheden zou het herkennen en benoemen van het religieuze en levensbeschouwelijke in de werkelijkheid kunnen worden opgenomen (in film, politiek enzovoorts).
- Ik weet niet of leerlingen door dit domein een 'open' houding leren. In ieder geval krijgen ze een relativistische en rationalistische houding ten aanzien van religie en levensbeschouwing. Een open houding kan ook zijn: naïef, zonder vooroordelen of zonder waarschuwing vooraf voor mitsen en maren.

Domein 2: cultuur en geschiedenis

- Ik zou hier voor de duidelijkheid de benamingen van stromingen en tijdvakken in overeenstemming brengen met de benamingen die bij geschiedenis en filosofie worden gebruikt.
- Bij 'andere tradities' (doel 1) horen het jodendom en de islam te worden genoemd.
- Bij punt 3 van 'kennis' staat onder 'andere religieuze tradities' ook 'het oude Griekenland'. Welke religieuze traditie wordt hiermee bedoeld? Of wordt bedoeld: de klassieke filosofie?
- Bij punt 5 van 'kennis' wordt 'de ontwikkeling van religie in het Westen als 'een proces van transformatie' getypeerd. Als bedoeld wordt de tijd na 1960, dan moet dat erbij.
- Bij attitudes zou ik schrijven dat 'kennis van religieuze en levensbeschouwelijke stromingen' belangrijk is, dus niet alleen van christendom en humanisme. Dat komt niet overeen met de behandelde kennis.

Domein 3: samenleving en burgerschap

- Wat betekent het precies dat leerlingen bereid moeten zijn om hun waarden en positie in gesprek te brengen? Uitleggen in een gesprek, verantwoorden, verdedigen of zelfs ter discussie stellen?
- In doel 5 zou ik vaardigheden en talenten scherper van elkaar onderscheiden en dus uit elkaar halen. Doel is dat alle leerlingen beschikken over basisvaardigheden. Daarnaast zou het mooi zijn als ieder afzonderlijk zicht heeft op de eigen talenten en inzicht heeft in hoe deze te kunnen inzetten.
- Bij punt 1 van 'kennis' denk ik dat de Grondwet ook in het rijtje moet worden opgenomen.
- Bij punt 2 van 'kennis' mis ik in de formuleringen een sociologisch onderdeel. Leerlingen moeten ook weten hoe mensen zich religieus en levensbeschouwelijk gedragen en welke keuzes mensen maken.
- Bij de attitudes zou iets kunnen worden opgenomen over eigen en gemeenschappelijk belang en over eigen verantwoordelijkheid en verantwoordelijkheid voor de samenleving. Misschien als spanningsveld of uitdaging voor goed burgerschap?